

משרד הסעד

פעולות הביקורת

נערכה ביקורת במחלקה לעבודה קהילתית ובשירות למען המפגר. במוסדות מספר של השירות למען המפגר ושל רשות חסות הנוער נבדקו ההסדרים המינהליים והכספיים, ובשירות למען המשפחה נבדקו דרכי אישור ההקצבות להחזקת נכים וחולים כרוניים במוסדות להבראה ונופש למבוגרים. במחלקת הכספים והחשבונות נערכה ביקורת על ביצוע התקציב ועל הדו"ח הכספי לשנת 1962/63.

השירות למען המפגר

על משרד הסעד מוטל לדאוג לנחשלים בחברה לסוגיהם לא רק בדרך של מתן סיוע כספי אלא ככל האפשר בדרך של מתן עזרה לשיקומם הפיסי, החברתי והכלכלי. המשרד ממלא תפקידו זה אם במישרין ואם על ידי מתן תמיכה, הדרכה ועידוד לגופים ציבוריים ומתנדבים הפועלים בתחום הסעד. עקב רבגוניותה של פעולת הסעד וריבוי דרכי הפעולה, הדורשים התמחות מיוחדת, שקד המשרד בשנים האחרונות על הקמת שירותים נפרדים לסוגי הנזקקים השונים. לדעת המשרד, שירות נפרד יש בו גם כדי לייעל ולהעמיק מבחינה מקצועית את הטיפול.

אחד התחומים, שלדעת משרד הסעד מצדיק ואף דורש שירות נפרד, הוא הטיפול במפגר. הכוונה היא לבנים ולבנות, שמנת המישכל שלהם נמוכה מזו המתאימה לבני גילם ואשר מסיבה זו אינם יכולים לעמוד בפני הדרישות המקובלות לגבי נוער בעל כושר רגיל.

עד אפריל 1962 היה הטיפול במפגר חלק מתפקידיה של המחלקה לטיפול בילד ובנוער שבמשרד הסעד (ראה דו"ח שנתי 9, עמ' 234). אז הוקם השירות למען המפגר כשירות נפרד. תקן השירות הועמד על 10 עובדים, ביניהם מפקחת ארצית ושלוש מפקחות מחוזיות. השירות מסתייע בלשכות המחוזיות של המשרד בשלוש הערים הגדולות ומקיים קשר הדוק עם המחלקות לעזרה סוציאלית של הרשויות המקומיות.

בשתי דרכים עיקריות פועל השירות: סידור מפגרים במוסדות ממשלתיים, ציבוריים או פרטיים, ומתן הדרכה וטיפול לאותם מפגרים הנמצאים בבתיהם. עם הקמת השירות באפריל 1962 עברו לטיפולו כ-1,400 בני נוער. במאי 1963 הגיע מספר המפגרים שבטיפולו של השירות ל-1,867: 1,383 במוסדות (755 במוסדות ממשלתיים ו-628 במוסדות לא ממשלתיים) ו-484 בחיק המשפחה, שמהם קיבלו 29 עזרה והדרכה ביתית, 370 טיפול חלקי במסגרת של מעונות יום ו-85 טיפול במרכזי תעסוקה.

בתקציב לשנת 1963/64 הועמד לרשות השירות למען המפגר — מלבד השתתפותן של הרשויות המקומיות בהחזקת ילדים במוסדות ממשלתיים — סכום של 3,086,000 ל"י, שהועד לטיפול ב-2,130 מפגרים: 1,525 במוסדות ו-605 בבתיהם.

במאי ויוני 1963 נבדקו ההסדרים המינהליים והארגוניים של השירות. הביקורת נערכה במשרד הסעד בירושלים ובלשכותיו המחוזיות.

1. שאלת הטיפול בילדים מפגרים שימשה נושא לדיוניה של ועדת השירותים הציבוריים של הכנסת, שביוני 1958 המליצה לבדוק ולמיין את המפגרים, שהיו רשומים במשרדי הסעד והבריאות, ולהעביר למוסדות מתאימים או למשפחות אומנות את המפגרים, שלפי תוצאות הבדיקות לא תהא אפשרות להשאירם בחיק המשפחה.

בעקבות המלצה זו פנה משרד הסעד למוסד סאלד למען הילד והנוער וביקש, שהוא יערוך סקר ארצי על מידת מישכלם ומצבם הרפואי והסוציאלי של הילדים המפגרים. כנקודת מוצא השתמש המוסד ב-1,600 תיקים אישיים של מועמדים לסידור מוסדי, שמשרד הסעד מסר לו למטרת הסקר. הסקר נערך בתקופה דצמבר 1958 – ינואר 1960, ובמימונו השתתפו נוסף על משרד הסעד, גם הסוכנות היהודית ומלכ"ן. התוצאות הסטטיסטיות של הסקר הומצאו למשרד הסעד במרוכז באפריל 1961. הסקר, שבמהלכו עודכנו הנתונים ונופו כפילויות, העלה, שבשנת 1959 היו 776 נזקקים לטיפול מוסדי. מנזקים אלה מצאו 278 את סידורם במוסדות השונים עוד לפני סיום הסקר, כך שבסיומו, בינואר 1960, היו עוד 498 ילדים מפגרים וזקוקים לסידור במוסד; סידור מוסדי של 387 מהם הוגדר כ"דחוף ביותר" ושל 57 כ"דחוף למדי".

הביקורת עיינה בהתקדמות הטיפול באלה שנותרו ללא סידור מוסדי בתחילת שנת 1960. נתברר, שהשירות לא קיבל ממוסד סאלד ממצאים ומסקנות, שאליהם הגיע המוסד לגבי כל אחד מהילדים, ולכן במידה שהיה טיפול במפגרים אלה, מן הנמנע, שהיה מבוסס על תוצאות הסקר. מאחר שבידי השירות אין אפילו רשימה שמית של אותם 498 המפגרים, גם אי אפשר לקבוע, כמה מהם נקלטו במוסדות, ומה נעשה למען אותם הילדים, שנותרו ללא סידור מוסדי.

נוכח הכוונה להפיק תועלת לטובת הילדים מתוצאות הסקר, ניתן להבין, שהמשרד העמיד את החומר, שהוא בעל אופי אישי סודי במיוחד, לרשות מוסד סאלד. אולם רק בעקבות הביקורת באוגוסט 1963, למעלה משנתיים אחר סיום הסקר, פנה השירות אל מוסד סאלד וביקש לקבל את החומר המפורט המאפשר לדעת, מי הם הילדים, שסידורם הוגדר בסקר כ"דחוף ביותר" או "דחוף למדי" ואשר עוד לא סודרו.

2. סקר מוסד סאלד היה מבצע חד-פעמי, ששיקף את מצבם של אותם המקרים, שנכללו בו. אך מטבע הדברים הוא שרשימת הנזקקים משתנית בהתמדה. לשירות אין כלים, שלפיהם יכול הוא לעמוד על זהותם של הילדים המפגרים המתווספים כל שנה, ואין הוא יכול אפוא לטפל אלא באלה, שעליהם נודע לו בדרך כל שהיא. אף לגביהם אין לשירות חומר מרוכז המאפשר לקבוע, מהו היום מספר המחכים לסידורם. הסיבה לכך היא, שהכרסות והתיקים, שעליהם צריך להתבסס ריכוז הנתונים, אינם מתנהלים כראוי. במשרד הראשי אמנם קיימת כרססת, שיעודה להקיף את כל הילדים, שאינם מסודרים במוסדות, אולם אין בכרססת זו כדי לשקף את המצב לאמיתו: לא לכל מועמד לסידור מוסדי נפתח כרטיס, ומאידך כוללת הכרססת ילדים שכבר סודרו או שמסיבות כל שהן אינם זקוקים עוד לשירות. גם הכרססות לילדים מפגרים, המתנהלות בלשכות המחוזיות של משרד הסעד, אינן מעודכנות או אינן נפרדות מהכרססת של המחלקה לטיפול בילד ובנוער.

באפריל 1963 היו בארכיב המרכזי של השירות בירושלים, הנועד לרכז את כל תיקי המפגרים הנמצאים בטיפולו של משרד הסעד, 2,952 תיקים המסודרים לפי מספר רץ. בארכיב לא היה מיון כלשהו, לפיו ניתן להבחין בין תיקים, שבהם נגמר הטיפול, לבין תיקים

של מועמדים לסידור מוסדי, שהטיפול בהם עדיין נמשך. בלשכה המחוזית בתל אביב לא היה ארכיב נפרד לשירות, ותיקי ילדים מפגרים נמצאו בין כלל 12,000 התיקים של המחלקה לטיפול בילד ובנוער.

3. בהעדר ריכוז של נתונים על המקרים, שנשארו ללא סידור, חסר לשירות החומר הבסיסי הדרוש כדי לאפשר ביצוע העבודה בשיטתיות ועל פי תכנון מראש. גם לא הונהגו הנחיות, לפיהן יש למיין את המקרים ולקבוע את סדר העדיפויות ביניהם; דבר זה הכרחי נוכח הפער בין מספר הנזקקים לסידור ובין מקומות הקליטה. ההחלטה בדבר סידור של מפגר במוסד נתקבלה בדרך כלל, בלי שהיו בפני השירות באותה עת כל אותן הבקשות לסידור מוסדי, שנתקבלו קודם לכן ולא נענו מפאת חוסר מקום. כתוצאה נתפסו בדרך כלל המקומות, שהתפנו במוסדות, לצורך מקרים, שעליהם נודע לאחרונה, בעוד שמועמדים, שחיכו זמן רב ואשר סידורם במוסד לא היה פחות דחוף, לא הובאו בחשבון. כן העלתה הביקורת, שעל אף ההוראות המפורשות של הנהלת השירות להביא בפניה כל מקרה של בקשת סידור מוסדי, החליטו במקרים רבים הלשכות המחוזיות, ולפעמים אף לשכות מקומיות, על בקשות של סידור מוסדי והסתפקו להודיע על החלטותיהן להנהלת השירות בדיעבד.

השירות צריך לעמוד על קיום הוראותיו, שרק הנהלתו, כגוף מרכזי, רשאית להחליט על סידור מוסדי של מפגר, וכל החלטה צריכה להתחשב בחומר הכללי-ארצי הממוין. את המיון יש לעשות על פי הנחיות ובשיתוף מומחים לדבר, באופן שיובאו בחשבון כל אותם הגורמים (כגון נתונים רפואיים, פסיכולוגיים, סוציאליים וכלכליים), שעל פיהם יש לקבוע את סוג הטיפול, שהמפגר נזקק לו, ואת מידת הדחיפות של סידורו.

4. הביקורת העלתה ליקויים בתחום הדיווח והרישום. היו מקרים, שהוחלט על סידור מוסדי של מפגרים, בלי שניתן לוודא מהתיקים והכרטיסים, אם אמנם בוצעו ההחלטות. שנתקבלו עוד חודשים מספר קודם לכן. חוסר אינפורמציה בידי הנהלת השירות במשך תקופה ארוכה מצביע על חוסר מעקב וגם עלול ליטול מהשירות את האפשרות — אם ההחלטה לא ניתנה לביצוע מסיבה כל שהיא — לנצל את המקום הפנוי לקליטת מפגר אחר.

לא עובדו תכניות פיקוח, שלפיהן יובטח ביקור תקופתי קבוע של המפקחת במוסדות שבפיקוחה. מבדיקת התיקים מתברר, שהיו מוסדות, בהם נעשו ביקורים לעתים רחוקות בלבד, ואילו במוסדות אחרים נעשו ביקורים מספר תוך זמן קצר. ייתכן שמבחינת העניין יש הצדקה לשוני בתכיפות הביקורים במוסדות שונים, אולם מן הצורך שדבר זה יתבטא בתכנון ושהביצוע ייבדק על פיו.

מוסדות למפגרים

בארץ קיימים חמישה מוסדות ממשלתיים לטיפול במפגרים. במוסדות אלו מוחזקים 755 חניכים. נוסף עליהם יש בירושלים מרכז ממשלתי לשיקום מפגרים, שבו מקבלים חניכים הכשרה במלאכת יד.

בחודשים יוני-אוקטובר 1963 נערכה ביקורת על סדרי המינהל והכספים של שלושה מוסדות — הכפר השבדי בירושלים, רוחמה בכפר סבא ושקמה ברעננה — ושל המרכז לשיקום.

להלן נתונים על מספר החניכים במרכז ובמוסדות שנבדקו, מספר עובדיהם והוצאות ההחזקה שלהם בשנים 1961/62 ו-1962/63:

שם המוסד	מספר החניכים	מספר העובדים	הוצאות ההחזקה (ברוטו)	
			1961/62	1962/63
			י"ז	י"ח
הכפר השבדי	160	57	393,114	452,805
רוחמה	220	86	590,061	666,740
שקמה	210	82	575,152	645,105
המרכז לשיקום	20	3	15,896	17,998

תנאי הדיוור

מוסד רוחמה. הצפיפות הגדולה השוררת במוסד רוחמה שימשה נושא לביקורת מאז 1958, ובאחרונה בשנת 1960 (ר' דו"ח שנתי 11 עמ' 219). המצב לא נשתנה. לתנאי הדיוור הקשים ניתן ביטוי במכתבו של מנהל המוסד אל משרד הסעד מיום 10.3.1963: השטח של כל מבני המוסד, המיועדים לדיוורם של 220 החניכים, הוא 448.5 מ²; לפי זה, השטח לחניך מגיע ל-2 מ². הביקורת בדקה ומצאה, שבחדרי השינה אין כל ריווח בין מיטה למיטה.

משרד הסעד במכתבו מדצמבר 1963, הודיע למשרד מבקר המדינה, שהצפיפות נגרמה על ידי כך, שהמוסד היה נאלץ לקלוט סוג מפגרים, המהווים סכנה לציבור, וקשיים תקציביים מנעו ממנו הוספת מבנים על הקיימים; המשרד לא הצליח עד כה לקבל הקצבה לשם הקלת תנאי הצפיפות במוסד.

לדעת הביקורת, שומה על המשרד להשיג את האמצעים הדרושים לתיקון המצב החמור, גם אם לשם כך יהא צורך בטיפול בינמשרדי בדרג גבוה.

מוסד הכפר השבדי. בגלל תנאי הצפיפות במוסד ולשם קליטת חניכים נוספים החליט המשרד בשנת 1959 על הרחבת הדיוור במקום, ועשה צעדים להשיג הקצבה למטרה זו. בתקציב לשנת 1960/61 אושרה ההקצבה בסך 250,000 ל"י.

את תכנון הבנייה וביצועה מסר המשרד בידי מע"צ ביוני 1961. בסוף אוגוסט 1961 הומצאה למשרד תכנית ראשונית כללית, ורק בנובמבר 1961 המציא המשרד למע"צ את הערותיו תוך בקשת שינויים בה, ובינואר 1962 ביקש שינויים נוספים. עיבוד התכנית המפורטת נסתיים ביוני 1962, והיא אושרה באוגוסט 1962. באותו חודש ניגשה מע"צ לביצוע הבנייה בהוציאה מכרו, שלפיו היום האחרון להגשת ההצעות הוא ב-14.9.1962. ועדת המכרזים של מע"צ החליטה למסור את הביצוע בידי קבלן, שהצעתו הסתכמה ב-291,400 ל"י. מתנאי המכרז היה, שהסכום הנקוב בהצעה יהיה בר תוקף משך ארבעה חודשים מ-14.9.1962, אם החוזה עם בעל ההצעה ייעשה תוך 60 יום מאותו תאריך. על פי הוראות החשב הכללי אין מע"צ עושה חוזה עם מבצע עבודה, אלא אם המשרד המזמין העביר הקצבה בסכום המלא. שבו תעלה. ב-28.9.1962 פנתה מע"צ אל המשרד בבקשה להמציא לה מיד את ההקצבה במלואה. ב-7.11.1962 העביר המשרד הקצבה בסך 200,000 ל"י, ובעקבות פנייה נוספת של מע"צ מ-15.11.1962 הקצבה נוספת להשלמת הסכום.

מחמת ההשהיות של מע"צ בפניותיה אל המשרד ובמיוחד של המשרד עצמו בהעברת ההקצבה בסכום המלא ניגשה מע"צ לעשיית החוזה עם הקבלן לא תוך 60 יום אלא כעבור

62 יום. דבר זה איפשר לקבלן לחזור בו מהצעתו המקורית ולהתנות את ביצוע העבודה בהעלאת המחיר בסך 20.000 ל"י בטענה, שבינתיים חלה עליה במדד מחירי הבנייה. לוא נחתם החוזה תוך 60 יום, לא היה מקום לדרישה זו של תוספת התייקרות בגלל עליית מדד הבנייה, שהרי מתנאי המכרז היה, שמחיר הבנייה הנקוב בהצעה לא ישתנה מאיון סיבה שהיא תוך ארבעת החודשים הראשונים מהיום האחרון, שנקבע להשגת ההצעות. ההשהיות המרובות, שחלו מאז ניתן האישור התקציבי להוצאות הבנייה ועד ליום חתימת החוזה, הביאו לכך, שהצפיפות נמשכה תקופה יתירה; מקומות קליטה נוספים נוצרו באיחור; והוצאות הבנייה התייקרו. בדצמבר 1963 נסתיימה העבודה.

רישום ודיווח על חניכים

המוסדות רוחמה ושקמה מעסיקים ניאורולוג, השווה במוסדות אחת לשבועיים משך שלוש שעות. לעתים הם מזמינים גם פסיכיאטר. הביקורת העלתה, שבתיקי החניכים של שני המוסדות לא התנהל רישום, שממנו ניתן לוודא, אם ומתי נבדק ילד, ומה היו תוצאות הבדיקה. בתיקים גם אין דו"חות על התפתחות החניכים מבחינה חינוכית. בדצמבר 1963 הודיע המשרד, שהוא מקבל את המלצת הביקורת בדבר רישום סדיר ודיווח תקופתי במוסד, ופועל לפיה.

סדרי מינהל וסדרי כספים

— רישומי מלאי המחסן לבגדים ולכלי מיטה במוסד הכפר השבדי לא היו מעודכנים; הפיגור ברישום הפריטים השונים נע בין 4 ל-12 חודשים. בדיקת המחסנים לבגדים וכלי מיטה של המוסדות רוחמה ושקמה העלתה הפרשים — בכמה פריטים גרעונות ובכמה פריטים עודפים — בין המלאי בעין לבין המלאי לפי הרישום.

— עובדי המוסדות רשאים ליהנות כנגד תשלום משירות המטבחים במקום. הביקורת העלתה, שאין בסדרי הרישום שבמטבחים כדי לוודא, אם אמנם חויבו כל העובדים בתשלומים המלאים המגיעים מהם. בדצמבר 1963 הודיע המשרד, שניתנו הוראות לשיפור סדרי הרישום.

— המרכז לשיקום מפגרים משתמש, לצורך מתן ההכשרה לחניכים, בחלקי מוצרים מוגמרים ממפעלי תעשייה שבירושלים לשם הרכבת החלקים על ידי החניכים. המפעלים משלמים למרכז בעד עבודות ההרכבה לפי תעריפים, שסוכם עליהם בין נציגי המפעלים לבין מדריכי המרכז. הכספים המתקבלים מהמפעלים משמשים לתשלום גומל לחניכים בהתאם לתפוקתם, אולם לא פחות מ-1 ל"י ליום עבודה של 7 שעות. ההכנסות בשנת 1961/62 הסתכמו ב-1.007 ל"י, ובשנת 1962/63 ב-4.923 ל"י.

הביקורת העלתה, שלא התנהל רישום על חלקי המוצרים שנתקבלו מהמפעלים ועל עיבודם. הסיכומים עם המפעלים על תעריפי העבודות לא נעשו בכתב. בגלל פיגורים בגבייה לא שולם הגמול לחניכים לחודשי אפריל-יוני 1963 בזמן; במועד יותר מאוחר חוסל הפיגור. המשרד הודיע בדצמבר 1963, שניתנו הוראות לנהל רישום בדבר המוצרים ולסכם בכתב את תעריפי העבודות.

מוסדות המנהלים במסגרת רשות חסות הנוער

במסגרת רשות חסות הנוער שבמשרד הסעד מתנהלות שתי פנימיות לילדים חרשים-אלמים: המוסד גיב בירושלים, שהוקם בשנת 1953; והמוסד גיב בחיפה, שהוקם בשנת 1955. ילדי הפנימיות, שהם כולם בגיל חינוך חובה ובאים ממקומות שונים בארץ, לומדים בגני ילדים ובבתי ספר מיוחדים לחרשים-אלמים שבירושלים ובחיפה.

הרשות מנהלת גם את בית הילד הגליל בעכו, שהוקם בשנת 1959 לשם קליטת ילדים נצרכים, ובמיוחד יתומים, מבני העדה המוסלמית. חניכי בית הילד לומדים בבית ספר יסודי בעכו, ושניים לומדים על חשבון עיריית עכו בבית ספר על-יסודי.

להלן מספר החניכים והעובדים במוסדות והוצאות החזקתם בשנת 1962/63.

שם המוסד	מספר החניכים	מספר העובדים	הוצאות ההחזקה 1962/63
			י"י
גיב ירושלים	33	11	85,587
גיב חיפה	35	12	97,289
הגליל עכו	32	9	66,179

בספטמבר 1963 נערכה בשלושת המוסדות ביקורת על הסדרים המינהליים והכספיים; כן נבדקו בהנהלת הרשות סדרי הפיקוח שלה על המוסדות, ובגזירות משרד הסעד נבדקה כרטסת החשבונות האישיים של החניכים.

בכיסוי הוצאות ההחזקה של ילד משתתפת בדרך כלל אותה רשות מקומית, שמתחומה בא הילד. בשלושת המוסדות נקבעו מקרים רבים, שרשויות מקומיות, לפי הרישומים בתיקי החניכים של המוסדות, נתנו התחייבויות על השתתפות בכיסוי הוצאות ההחזקה; אולם גזירות המשרד לא פתחה להן כרטיסי חשבונות, וכתוצאה מכך לא נדרשו לשלם את סכומי התחייבויותיהן.

לפי תקציב משרד הסעד מיועדת הפנימייה בחיפה ל-40 ילד. למעשה נקלטו בה בשנת הלימודים תשכ"ג 35 ילד, ואף מספר זה נראה גדול מדי נוכח שטח המגורים המצומצם העומד לרשות המוסד. על הצפיפות במוסד העיר משרד מבקר המדינה למשרד הסעד עוד בשנת 1960, ומשרד הסעד השיב, שמגמתו לא להרחיב את הפנימיות אלא לפעול לפתיחת כיתות מיוחדות לילדים חרשים-אלמים במקומות שונים בארץ. מאז לא חלה התפתחות לשינוי המצב. לדעת הביקורת יש לשקול את הרחבת המוסד, ולוא בלבד משום שהמדובר הוא במוסד מסודר, אשר הביקוש למקומות בו עולה בהרבה על הקיימים.

הטיפול בחניכיהם של שלושת המוסדות היה בדרך כלל תקין וברמה נאותה. הביקורת המליצה לפני המשרד לשקול, אם רצוי מבחינה חינוכית, שמוסדות אלו, שאין להם קשר בנוער עבריין, יוסיפו להתנהל במסגרת רשות חסות הנוער, שתפקידה העיקרי הוא לטפל בצעירים עבריינים.

עבודה קהילתית

השירות לעבודה קהילתית שבמשרד הסעד הוקם באוגוסט 1953 במטרה, שיארגן ביישובי עולים ובעיירות פיתוח פעילות להכשרת התושבים לקראת שיתופם בניהול קהילותיהם ובמתן השירותים הסוציאליים במקומות יישובם. לשם השגת המטרה קבע לו השירות שתי דרכים עיקריות: הדרכת עובדים סוציאליים ואנשי ציבור, שיכוונו לאחר מכן את תושבי היישובים בעבודה קהילתית; ומתן סיוע להקמת מועדונים ומרכזים קהילתיים לעריכת פעולות תרבות וחברה.

בקיץ 1959 התרחשו אירועים, שעוררו את התעניינות הציבור בבעיות החברתיות של קליטת העולים החדשים. בעקבות אירועים אלה ובשים לב לכך, שהפעולות לקידום עבודה קהילתית דורשות שיתוף פעולה מצד גורמים שונים, משרדי ממשלה ומוסדות ציבור — כגון משרד החינוך והתרבות, משרד הבריאות, משרד העבודה, הסוכנות היהודית, מלב"ן ועמידר — הקימה הממשלה בספטמבר 1959, על פי הצעת שר הסעד, מועצה ציבורית. הוטלו עליה התפקידים הבאים: ליוזם פעולות המכוונות לגיבוש חברתי ולהתקדמות תרבותית וסוציאלית בתוך היישובים; לעודד ולטפח פעולות עצמיות של התושבים בשטח זה; לתאם את הפעולות הנעשות על ידי הגורמים השונים; וליוזם ולעודד מחקרים, שימשו יסוד לעבודה קהילתית יעילה. המועצה הורכבה מ-31 חברים, ביניהם נציגים של משרדי ממשלה ושל מוסדות ציבור ואישים, שיש להם זיקה לעניין. על פי החלטת הממשלה היה על השירות לעבודה קהילתית שבמשרד הסעד לשמש מזכירות למועצה.

המגמה להרחבת היקף העבודה הקהילתית מצאה את ביטוייה בהקצבות, שהועדו לפעולות השירות. בעוד שבשנת 1954/55 הצטמצם תקציב השירות ב-14,000 ל"י, הגיע תקציבו בשנת 1962/63 ל-124,000 ל"י ובשנת 1963/64 ל-172,000 ל"י. מספר היישובים, שבהם פעל השירות לקידום העבודה הקהילתית, עלה מ-10 בשנת 1954/55 ל-33 בסוף שנת 1962/63.

בחודשים פברואר ומארס 1963 נערכה ביקורת במשרד הסעד על הסדרים הארגוניים והמינהליים של השירות לעבודה קהילתית.

עוד בתחילת פעולתה, במחצית הראשונה של 1960, העלתה המועצה הציבורית את הצורך בעריכת מחקר סוציולוגי בדבר הרכבה של האוכלוסייה ביישובי העולים ובעיירות הפיתוח, כדי שישמש יסוד לקביעת תחומיה של עבודה קהילתית ולהבהרת הבעיות, שיש לטפל בהן במסגרת זו. עריכת המחקר נתקלה בקשיים מחוסר אפשרות להשיג את כוח האדם המתאים ואת האמצעים הדרושים, ואכן תוחל בו רק בשנת 1963. ישיבתה של המועצה הציבורית התקיימה לאחרונה בדצמבר 1961. מאז לא עשה השירות למען כינוס המועצה וחידוש פעולותיה.

בנסיבות אלו הוסיף השירות לפעול באותה צורה מצומצמת של פעילות, שבה עסק לפני הקמת המועצה, דהיינו הקמת מרכזים קהילתיים. המרכזים לא הוקמו על פי תכנית ארצית ערוכה מראש ועל יסוד נתונים שנאספו; לרוב הם הוקמו בעקבות בקשות, שהיישובים עצמם הגישו לו. לעומת זה, כמעט שלא הוקמו מרכזים ביישובים, שתנאי המקום היו מחייבים הקמתם, אך תושביהם לא פנו בבקשה לכך. את בקשות הפונים מילא השירות בדרך כלל בלא שבדק, אם תנאי המקום הצדיקו הקמת מרכז, אלו פעולות יש לפתח בו ואם ניתן להשיג את כוחות ההדרכה הדרושים. לעתים אירע, שתכנון פעולה של מרכזים לא

התאימו לתושבים ולא היה בהם כדי לעניינם; ולעתים לא נמצאו כוחות ההדרכה והארגון הדרושים. כתוצאה מכך היה צורך לסגור כמה מרכזים, ביניהם כאלה שנפתחו זמן קצר בלבד לפני כן. מבין 41 מרכזים, שהיו קיימים בשנת 1961/62, חדלו לפעול 11, בכללם 3 שנפתחו אותה שנה; בשנת 1962/63 נפתחו 7 מרכזים נוספים, ונתעורר הצורך לסגור 4 בכללם אחד שנפתח אותה שנה.

*

הקמתו של מרכז קהילתי ושלבי הפעלתו הראשוניים כרוכים לא רק בהוצאה לא-מבוטלת אלא בעבודה ארגונית של משרד הסעד ושל יתר הגורמים המשתפים עמו פעולה בתחום זה. לפיכך רצוי, שהשירות יגש לפתיחת מרכזים רק על יסוד נתונים בדוקים.

תיקון ליקויים

שירות המבחן לנוער

דו"ח שנתי 13, עמ' 208

1. במקרים רבים לא הקפידו קציני המבחן לנוער על קיום ההוראות שבתקנות בדבר אופן עריכת החקירות של נערים החשודים בעבריינות ובדבר התסקירים, שיש להגיש לבית המשפט. בתיקים אישיים על צעירים רבים חסרו רישומים של קציני המבחן על מהלך הטיפול ותוצאותיו. הדו"חות תחצי"שנתיים, שקציני המבחן חייבים להמציא לבית המשפט, הוגשו במקרים לא מועטים באיחור רב או לא הומצאו כלל.

הכנסת, בדונה על דו"ח שנתי 13 של מבקר המדינה, הדגישה, לפי הצעת ועדת הכספים, את הצורך, שמשרד הסעד ישקוד יותר על סדרים תקינים המבטיחים טיפול נאות ומלא בנערים עבריינים. הכנסת ציינה, שהיא רואה צורך בחיזוק המנגנון של שירות המבחן לנוער למען אפשר לו מילוי תפקידו כדרוש ובאורח מקיף וכפי שהחוק מחייב.

המשרד הדריך את קציני המבחן בעריכת חקירות ותסקירים, שיתאימו להוראות שבתקנות, והוטל על קציני המבחן לנהל פנקס לכל נער הנמצא בטיפול, שיכלול את פרטי הטיפול ותוצאותיו. המשרד הורה למדריכים שבשירות לבדוק אצל קציני המבחן את אופן ניהולם של הפנקסים ואת סדירות הרישומים בהם; נקבע, שמפעם לפעם יועברו הפנקסים לידי ראש השירות, לבדיקה ולציון הערות. לפי הצעת התקציב לשנת 1964/65 יוגדל מספר העובדים של השירות ב-15 : 10 קציני מבחן, קצין מעקב, מתאם פעולות למניעת עבריינות ו-3 עובדים מינהליים.

2. הפיקוח על הצעירים שבמוסדות לא-ממשלתיים בוצע למעשה על ידי מפקחות של המחלקה לטיפול בילד ובנוער, ולא על ידי פקדי הסעד, שמונו בהתאם לחוק לתפקיד פיקוח זה.

הפיקוח על קטינים שבמוסדות לא-ממשלתיים על ידי עובד סעד, שלא נתמנה לתפקיד של פקיד סעד, הוסדר בתקנה, שהותקנה בספטמבר 1963 על ידי שר הסעד שלפיה יפקח פקיד סעד על שלומו של קטין במקום חסותו באמצעות ביקורים שיערוך במקום או על ידי קבלת דו"חות תקופתיים מן הגורמים המטפלים בקטין במקום חסותו. עם זאת קיבל השירות על עצמו לדאוג לכך, שבכל מקרה, בו ייעשה הפיקוח על ידי המטפל בקטין במקום חסותו, יעקוב פקיד הסעד, האחראי לשלומו של הקטין, אחרי סדירות הפיקוח, על ידי בדיקת דו"חות תקופתיים אלה.